

Boomarter bij een Befraam in het Grenspark Kalmthoutse Heide. Foto Christoffel Bonte

IDENTIFICEREN VAN BOOMMARTERS

In kaart brengen van boomarterpopulatie Antwerpen

TEKST MICHEL CORNELIS, CHRISTOFFEL BONTE, SAM PULS EN JASPER GIJSEL

De boomarter (*Martes martes*) is in Vlaanderen, en met uitbreiding in België, in opmars. Maar hoe goed gaat het nu eigenlijk met deze zeldzame soort? Via het inventariseren van de aanwezige individuen trachten we een beeld te krijgen van de populatietoestand van de boomarter in de provincie Antwerpen.

De boomarter wordt beschouwd als een indicatieve soort voor bosgebied met hoge natuurwaarden en is erg zeldzaam in Vlaanderen.¹ Boomarters worden de laatste jaren steeds meer waargenomen, maar een goed beeld van de huidige populatietoestand van deze soort in Vlaanderen hebben we nog niet. Is er momenteel sprake van een leefbare populatie die zichzelf in stand weet te houden of gaat het helemaal niet goed met deze diersoort?

Om hierop te kunnen antwoorden, werd er een verkennend onderzoek opgestart in Antwerpen. Door hun beperkt voorkomen

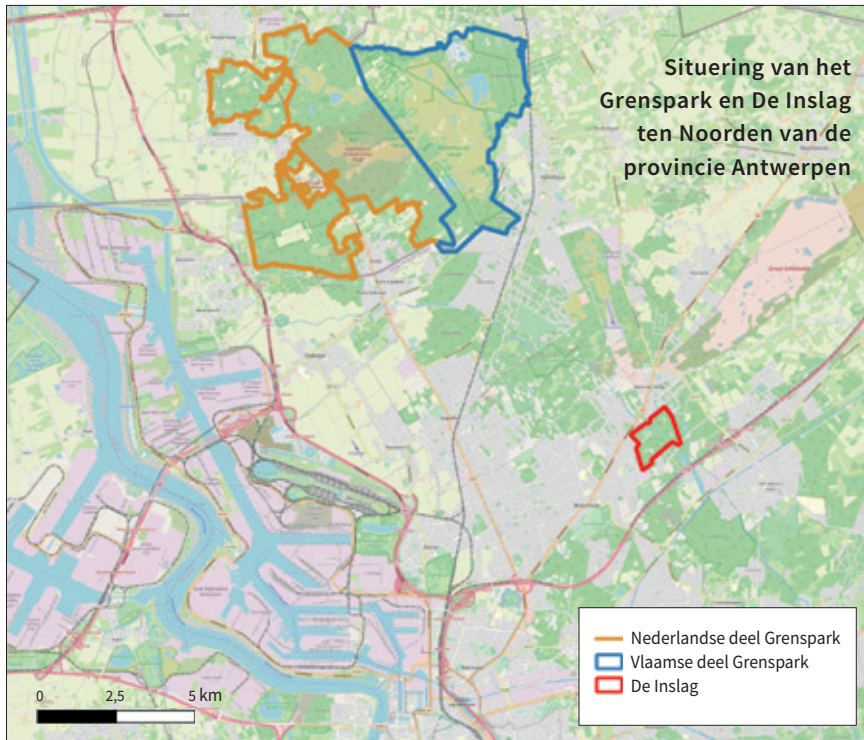
in Vlaanderen zijn boomarters als prioritaire soort aangeduid voor deze provincie, maar boomarters worden ook waargenomen in andere Vlaamse provincies.

VERSCHILLENDE ONDERZOEKSOPSTELLINGEN

Boomarters kunnen individueel herkend worden aan de hand van hun keelvlak (figuur 1). Vanuit de Universiteit Antwerpen diende een stagiair zich aan om drie opstellingen met elkaar te vergelijken en te bekijken hoe de keelvlak van boomarters het eenvoudigst geïntroduceerd kan worden. Dit onderzoek werd uitgevoerd

in twee natuurgebieden in het noorden van de provincie Antwerpen: Grenspark Kalmthoutse Heide te Kalmthout (uitsluitend het Vlaamse deel) en De Inslag te Brasschaat (figuur 2).

Het Grenspark Kalmthoutse Heide is een van de grootste en oudste natuurgebieden in Vlaanderen en staat vooral bekend om de nu zeldzame heidevegetatie. Het grensoverschrijdende 6000 hectare grote natuurgebied bestaat voor grofweg de helft uit (denen)bos, maar omvat ook heidegebieden, stuifduinen, vennen en polders. De Inslag is een heidegebied van 165 hectare groot dat ontgonnen werd als akker- en weiland.

▲ **Figuur 2.** Overzicht van de onderzochte deelgebieden De Inslag te Brasschaat (rood) en het Grenspark Kalmthoutse Heide te Kalmthout. Het onderzoek in het Grenspark vond uitsluitend plaats in het Vlaamse gedeelte (blauw). © QGIS

Uit onderzoek van Pereboom² blijkt dat boommarters een voorkeur hebben voor bossen en open vlaktes vermijden. Het plaatsen van wildcamera-opstellingen (met Bushnell Trophy cams) werd daarom ook beperkt tot de bossen. We plaatsten in dit onderzoek camera's in eiken-, berken- en beukenbossen en naaldhoutbestanden met ondergroei van zowel pijpenstrootje, heide en jonge bomen.

De drie gebruikte onderzoeksofstellingen waren de zogenaamde 'Struikrover'[®] (ontwikkeld door Matthijs Smaal), de 'Jiggler' en het 'Befraam' (ontwikkeld door Vilmar Dijkstra).

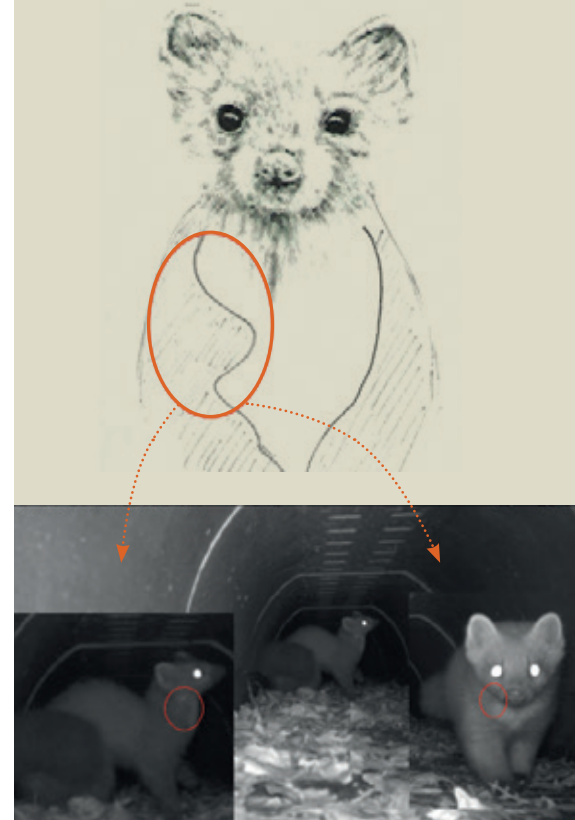
De Struikrover[®] is een speciaal ontworpen buis waarmee alle soorten marters en andere roofdieren gefotografeerd of gefilmd kunnen worden (figuur 3). Aan de binnenzijde van de buis zit een wildcamera en vooraan in de buis wordt een lokstof aangeboden. De Struikrover[®] is algemeen erkend als methodiek om (kleine) marterachtigen te inventariseren. De buis dient op de grond geplaatst te worden en moet voorzien worden van voldoende dekking.

De Jiggler is een thee-eitje dat op zo'n twee meter voor de lens van een wildcamera geplaatst wordt (figuur 4). In het thee-eitje zit een lokstof. Deze techniek wordt voornamelijk gebruikt om roofdieren vanaf de grootte van een bunzing voor een cameraval te lokken. Het hoofdoel van de Jiggler is om boommarters te verleiden om op hun achterpoten te gaan staan om zo de keelvlak in beeld te krijgen.

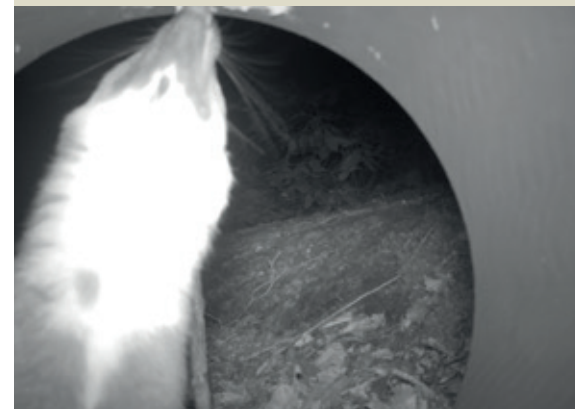
Het Befraam is een houten raamwerk dat aan de zijkant van een boomstam wordt bevestigd. Bovenin het raamwerk wordt een pot met lokstof aangebracht. Een boommarter moet rechtop staan om bij de lokstof te komen. Hierdoor komt de keelvlak ('bef') in beeld (openingsfoto).

ONDERZOEK EN VOORLOPIGE RESULTATEN

Een eerste verkennend onderzoek vond plaats van 20 februari tot 9 mei 2021 en had als voornaamste doel ervaring op te doen met de drie opstellingen. We gebruikten in totaal zes Beframen, vier Jigglers en drie Struikrovers[®].⁴ Als lokstof gebruikten we steeds (één eetlepel) pindakaas. De keuze van deze lokstof is bepaald naar aanleiding van eerder onderzoek.³

▲ **Figuur 1.** Boommarter gefilmd in een amfibietunnel in de Provincie Antwerpen. Bij het herkennen van het individu wordt gekeken naar de kenmerkende vorm van de keelvlak. Foto Michiel Cornelis

▲ **Figuur 3.** Waarneming van boommarter bij een Struikrover[®] in De Inslag. Foto Michiel Cornelis

▲ **Figuur 4.** Boommarter bij Jiggler in het Grenspark Kalmthoutse Heide. Foto Jasper Gijzel

Beide onderzoekslocaties	aantal dagen in het veld	aantal waarnemingen	Herkenbare individuen	Opname - efficiëntie	Kwaliteit beelden
'Struikrover®'	209	18	17	0,09	0,94
'Befraam'	498	256	220	0,51	0,86
'Jiggler'	249	56	24	0,22	0,43
Grenspark					
'Struikrover®'	71	0	0	0,00	0,00
'Befraam'	142	140	129	0,99	0,92
'Jiggler'	70	53	22	0,76	0,42
De Inslag					
'Struikrover®'	108	18	17	0,17	0,94
'Befraam'	356	116	91	0,33	0,78
'Jiggler'	179	3	2	0,02	0,67

▲ **Tabel 1.** Overzicht van de gevonden resultaten voor het identificeren van boommarters in beide onderzoeksgebieden (totaal en per deelgebied) tijdens de periode van 20/02/2021 tot 09/05/2021.

Tabel 1 toont het aantal dagen dat de drie verschillende opstellingen in het veld stonden. Daarnaast zie je in de tabel ook het aantal waarnemingen van boommarters (1 opname = 1 waarneming), het aantal succesvol geïdentificeerde (herkenbare) individuen, de 'opname-efficiëntie' (het aantal waarnemingen ten opzichte van het aantal dagen dat een opstelling in het veld stond) en de slaagkans om een individu herkenbaar (goede kwaliteit) op beeld te krijgen.

Bepaalde opstellingen werden langer in het veld geplaatst dan andere (afhankelijk van de beschikbaarheid van wildcamera's en opstellingen), wat een effect kan hebben op de resultaten en uiteindelijke opname-efficiëntie.

BOOMMARTERPORTAAL

Al deze data en eerste ervaringen leveren een belangrijke (relatief kleine) dataset voor verdere onderzoeken naar de populatieomvang van boommarters. Hiervoor werd er een 'Boommarterportaal' opgericht, dat een uitbreiding is op het gekende 'Slangenportaal' van RAVON.⁵ Hierin worden alle waarnemingen ingegeven met uur en datum, evenals de locatie en kenmerken van het individu (o.a. keelvlak-foto). Zo worden onder meer opnames van dezelfde individuen aan elkaar gelinkt en komen verplaatsingen en gedragingen in beeld. Hierbij dan ook een warme oproep om waarnemingen van boommarters te delen via projectboommarter@gmail.com om via deze weg de databank verder uit te breiden.

Uit de eerste resultaten voor beide gebieden blijkt het Befraam (op basis van de hoeveelheid waarnemingen) het meest effectief (51%) te zijn voor het vastleggen van de aanwezige boommarters. Echter waren er meer Beframen beschikbaar dan Struikrovers® of Jiggler's en is er een verschil in het aantal onderzochte dagen dat de opstellingen in het veld stonden. Gestandaardiseerd vervolgonderzoek moet uitsluitsel geven of een bepaalde onderzoeksopstelling efficiënter werkt dan een andere.

De kwaliteit van de beelden bij een Befraam werd berekend op 86%, wat beduidend hoger is dan bij een Jiggler (43%). Bij een Jiggler kunnen boommarters bij de lokstof in een range van 360°, waardoor vaak de keelvlak niet zichtbaar voor de camera komt. Bij het Befraam worden de boommarters min of meer gedwongen om de lokstof te bereiken langs één zijde, zodat de keelvlak bijna altijd zichtbaar is. Hetzelfde geldt voor de Struikrover®, waarbij bijna alle waarnemingen tot op individu herleidbaar waren (94%). Bij de interpretatie van de data dient echter rekening gehouden te worden met het lage aantal (18) waarnemingen met deze methodiek.

Vervolgonderzoek zal tevens hopelijk ook duidelijk maken waarom de Struikrover® geen opnames opleverde in het Grenspark Kalmthoutse Heide, maar de andere opstellingen wel. Met het vervolgonderzoek zullen we ook vragen trachten te beantwoorden met betrekking tot het habitatgebruik van boommarters en de 'voorkeur' van boommarters voor bepaalde wildcamera-opstellingen. Zo hopen we, in samenwerking met het Marternetwerk van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek

(www.vlaanderen.be/inbo/marternetwerk) de populatie boommarters in Vlaanderen beter in kaart te kunnen brengen.

ONDERZOEK POPULATIETOESTAND BOOMMARTERS IN NEDERLAND

In Nederland is Werkgroep Boommarter Nederland al meer dan 25 jaar actief. Er zijn in deze periode veel onderzoeksmethoden ingezet, waarmee veel inzicht is gekregen in de populatieontwikkeling van de boommarter in Nederland. Vroeger dacht men nog dat het voorkomen van de boommarter zich beperkte tot de Veluwe, Utrechtse Heuvelrug en Drents-Friese Wold. Nu weten we dat deze soort in elke Nederlandse provincie voorkomt. Met camera-onderzoek door vrijwilligers, zoals geschetst in het artikel, blijkt het mogelijk om jaarlijks individuele boommarters terug te vinden in de territoria waar wildcamera's geplaatst zijn.

DANKWOORD

De auteurs bedanken alle deelnemers en waarnemers van het project 'Boommarterportaal', het Agentschap voor Natuur en Bos en Natuurpunt voor de toelating voor het uitvoeren van dit onderzoek en de provincie Antwerpen voor het gratis ter beschikking stellen van wildcamera's. Bovendien zijn er ook, met toestemming, waarnemingen gebruikt afkomstig van Waarnemingen.be, de website voor natuurinformatie van Natuurpunt en Stichting Natuurinformatie. Voor het 'Boommarterportaal' willen we graag Rolf van Leeningen van RAVON bedanken. Tot slot nog een belangrijk dankwoord richting de Zoogdierenwerkgroep van Natuurpunt voor het meedenken en het mede mogelijk maken van dit onderzoek.

MICHIEL CORNELIS is voorzitter van de Vlaamse Zoogdierenwerkgroep van Natuurpunt en actief betrokken bij de zoogdiermonitoring van de lokale afdeling, Natuurpunt Brasschaat.

CHRISTOFFEL BONTE is als vrijwilliger actief in het Grenspark Kalmthoutse Heide met o.a. de monitoring van boommarters.

SAM PULS is betrokken als vrijwilliger bij de opstart van het 'Boommarterproject' in de provincie Antwerpen.

JASPER GIJSEL is student Biologie aan de Universiteit van Antwerpen en leverde een belangrijke bijdrage als stagiair aan dit onderzoek.

